

विलंबास प्रतिबंध अधिनियम, २००५ ची
प्रभावी अंमलबजावणी.....

महाराष्ट्र शासन
सामान्य प्रशासन विभाग,
शासन परिपत्रक क्रमांक संकीर्ण २०१७ / प्र. क्र. ५६ / १८ (र.व.का.)
हुतात्मा राजगुरु चौक, मादाम कामा मार्ग,
मंत्रालय, मुंबई - ४०० ०३२
दिनांक:- २४ मार्च, २०१७

वाचा :

- १) महाराष्ट्र शासकीय कर्मचाऱ्यांच्या बदल्यांचे विनियमन आणि शासकीय कर्तव्ये पार पाडताना होणाऱ्या विलंबास प्रतिबंध अधिनियम, २००५
- २) शासकीय कर्तव्ये पार पाडताना होणाऱ्या विलंबास प्रतिबंध नियम, २०१३,
- ३) शासन परिपत्रक, सामान्य प्रशासन विभाग, क्रमांक : संकीर्ण-२०१४ / प्र. क्र. ३८ / १८ (र.व.का.), दिनांक २४ जून, २०१४.
- ४) महाराष्ट्र लोकसेवा हक्क अधिनियम, २०१५,
- ५) शासन परिपत्रक, सामान्य प्रशासन विभाग, क्रमांक : संकीर्ण २०१२ / प्र. क्र. ५४ / १८ (र. व. का.), दिनांक ९ जुलै, २०१२.
- ६) शासन परिपत्रक, सामान्य प्रशासन विभाग, क्रमांक : प्रसुधा १६१४ / ३४५ / प्र. क्र. ७१ / १८-अ, दिनांक ९ मार्च, २०१५.

प्रस्तावना:-

महाराष्ट्र शासकीय कर्मचाऱ्यांच्या बदल्यांचे विनियमन आणि शासकीय कर्तव्ये पार पडताना होणाऱ्या विलंबास प्रतिबंध अधिनियम, २००५ हा दिनांक १ जुलै, २००६ पासून राज्यात लागू करण्यात आला असून त्यातील कलम १४ (१) मधील तरतूदीनुसार शासकीय कर्तव्ये पार पडताना होणाऱ्या विलंबास प्रतिबंध नियम, २०१३ तयार करण्यात आले आहेत. यानुसार संबंधित विभाग / कार्यालये यांनी खालीलप्रमाणे कार्यवाही करणे अपेक्षित आहे.

- अ) वरील नियम ३ व अधिनियमाच्या प्रकरण तीन मधील कलम ८ (१) मधील तरतूदींच्या अधीन राहून प्रत्येक कार्यालय / विभागाने नागरिकांची सनद प्रसिद्ध करणे.
- आ) वरील नियम-६ व अधिनियमातील कलम-९ च्या तरतूदींच्या अधीन राहून प्रशासकीय विभागांच्या संबंधित प्रभारी मंत्र्यांच्या मान्यतेने, अंतिम निर्णय घेण्याबाबतचे अधिकार सोपविण्याबाबतचा स्तर निर्धारित करणे.
- इ) वरील नियम १३ व अधिनियमातील कलम-१० येथील तरतूदींच्या अधीन राहून सर्व विभागांच्या सचिवांनी तसेच विभाग प्रमुख, कार्यालय प्रमुख यांनी त्या त्या विभागातील /कार्यालयातील संदर्भ व प्रकरणे यांचा दर महिन्याच्या अखेरीस निपटारा करण्यात येईल याची दक्षता घेणे व याबाबतचा नियमित आढावा घेणे.

२. उक्त अधिनियम / नियम यांच्या तरतूदींचे मंत्रालयीन विभागांकडून पालन होत आहे किंवा कसे, याबाबतचा आढावा घेण्यासाठी अपर मुख्य सचिव (प्र. सु. र. व. का.) यांचे अध्यक्षेखाली सर्व

मंत्रालयीन विभागांची बैठक दिनांक ३ मार्च, २०१७ रोजी बैठक आयोजित करण्यात आली होती. सदरहू बैठकीस उपस्थित विभागांपैकी वरील अधिनियम / नियम यांमधील सूचनांचे अनेक विभागांकडून पालन होत नसल्याचे प्रकर्षने दिसून आले आहे. यातील महत्वाच्या बाबी खालीलप्रमाणे आहेत :-

अ) अधिकार प्रदानाबाबतच्या त्रिस्तरीय पद्धतीचा वापर नियोजन व गृहनिर्माण या विभागांमध्ये केला जात नाही. तसेच विधी व न्याय तसेच पर्यटन व सांस्कृतिक कार्य विभागात अत्यल्प प्रमाणात केला जात आहे.

आ) सन २०१६ साठी कोणत्याही विभागाने 'नागरिकांची सनद' प्रसिद्ध केली नाही.

इ) महाराष्ट्र लोकसेवा हक्क अधिनियमानुसार अधिसूचित केलेल्या लोकसेवा ऑनलाईन देण्याच्या दृष्टीने 'आपले सरकार' पोर्टलचा वापर पूर्ण क्षमतेने होत नाही.

ई) लोकशाही दिनासंबंधीच्या कार्यवृत्तावरील कार्यपूर्तता अहवाल महसूल, मदत व पुनर्वसन, सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य, नगर विकास, ग्राम विकास तसेच उद्योग या विभागांकडून प्राप्त झालेला नाही.

उ) शासकीय सोयी सुविधांकरिता शपथपत्राऐवजी स्वघोषणापत्र व कागदपत्रांच्या स्वयंसाक्षांकित प्रती स्वीकारण्याच्या बाबतीत विभागांकडून अधिक प्रभावी अंमलबजावणी व अर्जाच्या नमुन्यांचे सुलभीकरण होणे अपेक्षित आहे.

ऊ) बैठकीस गृह विभाग, नगर विकास विभाग, सामाजिक न्याय व विशेष सहाय्य विभाग, संसदीय कार्य विभाग, सार्वजनिक आरोग्य विभाग, वैद्यकीय शिक्षण व औषधी द्रव्ये विभाग, उच्च व तंत्र शिक्षण विभाग, महिला व बालविकास विभाग, कौशल्य विकास व उद्योजकता विभाग, अल्पसंख्यांक विकास विभाग आणि जलसंपदा विभाग या ११ विभागांचे प्रतिनिधी उपस्थित नव्हते. यावरून त्या विभागातही वरील अधिनियम / नियम या मधिल सूचनांचे पालन होत नाही असे दिसून येते.

३. सबब महाराष्ट्र शासकीय कर्मचाऱ्यांच्या बदल्यांचे विनियमन आणि शासकीय कर्तव्ये पार पडताना होणाऱ्या विलंबास प्रतिबंध अधिनियम, २००५, महाराष्ट्र लोकसेवा हक्क अधिनियम, २०१५ तसेच संदर्भांकित परिपत्रकांची प्रभावीपणे अंमलबजावणी करण्यासाठी खालीलप्रमाणे पुनःश्च सूचना / विनंती करण्यात येत आहे.

शासन परिपत्रक :

अ) विलंबास प्रतिबंध अधिनियम, २००५ ची अंमलबजावणी करण्याच्या अनुषंगाने संदर्भ व प्रकरणांचा विहीत कालमर्यादेत निपटारा करणे:-

१) सर्व विभागांच्या अपर मुख्य सचिव / प्रधान सचिव / सचिव यांनी तसेच विभाग प्रमुख आणि कार्यालय प्रमुख यांनी त्या त्या विभागातील / कार्यालयातील संदर्भ व प्रकरणे यांचा

दर महिन्याच्या अखेरीस निपटारा होईल याची दक्षता घ्यावी व याबाबतचा नियमित आढावा घ्यावा.

२) मंत्रालयीन प्रशासकीय विभागातील थकीत प्रकरणांचा मासिक अहवाल ऑनलाईन भरणे:-

दि. १७ डिसेंबर, २०११ च्या परिपत्रकात दिलेल्या निदेशानुसार सर्व मंत्रालयीन विभागांनी निकाली काढलेले संदर्भ / प्रकरणे यांचा अहवाल 'मंत्रालयीन प्रकरणांचा मासिक आढावा' या प्रणालीद्वारे प्रत्येक महिन्याच्या ७ तारखेपर्यंत न चुकता सादर करण्याची दक्षता घ्यावी.

आ) त्रिस्तरीय निर्णय पद्धती वापर करणे:-

सर्व विभागांनी त्यांचेकडील सर्व कार्यासनांमध्ये निर्णय घेण्याच्या त्रिस्तरीय पद्धतीचा वापर होईल याची दक्षता घ्यावी. तसेच सर्व अपर मुख्य सचिव / प्रधान सचिव / सचिव यांनी तसेच विभाग प्रमुख, कार्यालय प्रमुख यांनी स्वतः आढावा घेऊन (सादरीकरणाचे टप्पे कमी करावे व प्रत्येक प्रकारच्या निर्णयासाठी सादरीकरणाचे टप्पे तातडीने निश्चित करून) अंमलबजावणी करावी.

इ) नागरिकांची सनद प्रसिद्ध करणे:-

प्रत्येक प्रशासकीय विभागाने त्यांचे खुद व त्यांच्या अधिनस्त सर्व कार्यालयांनी नागरिकांची सनद तयार करून ती प्रसिद्ध करण्याची कार्यवाही करून नागरिकांची सनद शासनाच्या सर्व कार्यालयाच्या दर्शनी भागावर लावावी व शासनाच्या संकेतस्थळावर प्रसिद्ध करावी. तसेच दरवर्षी नागरिकांची सनद अद्यावत करून सामान्य प्रशासन विभागाच्या मान्यतेने ती प्रसिद्ध करावी. सर्व मंत्रालयीन प्रशासकीय विभागांनी याबाबतचा आढावा घ्यावा आणि कार्यवाही पूर्ण करावी.

ई) महाराष्ट्र लोकसेवा हक्क अधिनियम, २०१५ ची अंमलबजावणी करणे:-

महाराष्ट्र लोकसेवा अधिनियम, २०१५ अंतर्गत अधिसूचित केलेल्या लोकसेवा संबंधितांना विहित मुदतीत उपलब्ध होण्याच्यादृष्टीने त्या 'आपले सरकार' पोर्टल वर online उपलब्ध होतील याकरीता कार्यवाही करावी. यासंदर्भात आवश्यकता भासल्यास माहिती तंत्रज्ञान उपविभागाची मदत घ्यावी.

उ) मंत्रालय लोकशाही दिन अंमलबजावणी:-

मा. मुख्यमंत्री महोदय मंत्रालय लोकशाही दिनी जनतेच्या तक्रारी ऐकून त्यावर काय कार्यवाही करावी याबाबत निर्देश देतात. सदर निर्देश इतिवृत्ताद्वारे सर्व संबंधित विभागांकडे पाठविले जातात. मा. मुख्यमंत्री यांनी दिलेल्या निर्देशावर एका महिन्याच्या आत कार्यवाही करून त्याबाबत संबंधित अर्जदारास कळवून कार्यपूर्तता अहवाल मा. मुख्यमंत्री महोदयांना सादर करण्यासाठी पुढील लोकशाही दिनापूर्वी सामान्य प्रशासन विभागाकडे निश्चितपणे पाठविण्याबाबत विभाग प्रमुखांनी आपल्याकडील सर्व संबंधित अधिकाऱ्यांना सूचित करावे.

उ) PG Portal वरून मा.राष्ट्रपती / मा.राज्यपाल / मा.मुख्यमंत्री / केंद्र शासनाकडून प्राप्त संदर्भ:-

मा.राष्ट्रपती यांचे कार्यालय, मा. पंतप्रधान यांचे कार्यालय आणि केंद्रीय लोकशिकायत विभागाकडून PG Portal वर तक्रारी प्राप्त होत असतात. सदर तक्रारी सामान्य प्रशासन विभागाकडून संबंधित विभागांकडे पाठविण्यात येतात. सदर तक्रारीवर तातडीने कार्यवाही करून त्या निकाली काढण्यात याव्यात. तसेच मा.राज्यपाल / मा.मुख्यमंत्री यांचे कार्यालयाकडून प्राप्त झालेल्या संदर्भावर विहित मुदतीत कार्यवाही करण्याबाबत सर्व विभागांनी दक्षता घ्यावी.

ए) शासकीय सोयी सुविधांकरिता शपथपत्राऐवजी स्वघोषणापत्र व कागदपत्रांच्या स्वयंसाक्षांकित प्रती स्वीकारणे :-

या अनुषंगाने दि. ९ मार्च, २०१५ च्या परिपत्रकात दिलेल्या निदेशानुसार अधिनियम आणि नियमानुसार आवश्यक असेल अशा बाबी खेरीज करून इतर सेवा / सुविधांकरिता शपथपत्र स्विकारण्याची व कागदपत्रे साक्षांकित करण्याची आवश्यकता राहीली नसल्याने सर्व विभागांनी या आदेशाची अंमलबजावणी करणे आवश्यक आहे. सर्व मंत्रालयीन प्रशासकीय विभागांनी आपल्या विभागात व विभागाच्या अधिनस्त कार्यालयात या आदेशाची काटेकोरपणे / तंतोतंत अंमलबजावणी केली जाईल, याबाबत वेळोवेळी आढावा घ्यावा.

ऐ) विविध सेवा/सुविधांसाठी आवश्यक असलेले अर्जाच्या नमुन्यांचे सुलभीकरण (simplification of formats) :-

प्रत्येक मंत्रालयीन प्रशासकीय विभागांनी विभागाच्या व विभागाच्या अधिनस्त कार्यालयांकडून दिल्या जाणाऱ्या सेवा/सुविधांच्या अर्जाच्या नमुन्यांची छाननी करून प्रत्येक अर्जाचा नमुना शक्यतो एका पानाचा करावा.

ओ) रचना व कार्यपद्धतीनुसार व शासकीय कार्यात सुधारणा करण्याच्याहेस्तीने शासकीय कार्यालयांची निरीक्षणे अंमलबजावणी :-

या अनुषंगाने दि. २४ जून, २०१४ च्या परिपत्रकात दिलेल्या निदेशानुसार संबंधित पर्यवेक्षीय अधिकाऱ्यांनी त्यांचे नियंत्रणाखालील कार्यालयांचे निरीक्षण करण्याबाबत दिलेल्या निदेशाची काटेकोरपणे अंमलबजावणी करण्याबाबत दक्षता घ्यावी.

४. सर्व मंत्रालयीन प्रशासकीय विभागांनी या परिपत्रकातील सूचना त्यांच्या अधिनस्त सर्व शासकीय कार्यालयांच्या निर्दर्शनास आणाव्यात व कार्यवाहीचे तंतोतत अनुपालन केले जाईल याची प्रशासकीय विभागांचे अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/सचिव यांनी व्यक्तिशः दक्षता घ्यावी, अशी पुन्हा विनंती आहे.

५. सदर शासन परिपत्रक महाराष्ट्र शासनाच्या www.maharashtra.gov.in या संकेतस्थळावर उपलब्ध करण्यात आले असून त्याचा संगणक संकेतांक क्रमांक २०१७०३२७१२१४५४२५०७ असा आहे. हे परिपत्रक डिजीटल स्वाक्षरीने साक्षांकित करून काढण्यात येत आहे.

महाराष्ट्राचे राज्यपाल यांच्या आदेशानुसार व नावाने,

(भगवान सहाय)
शासनाचे अपर मुख्य सचिव (प्र.सु., व र.व का.)

प्रति,

- १) मा.राज्यपाल यांचे सचिव (५ प्रती) पत्राने
- २) मा.मुख्यमंत्री यांचे प्रधान सचिव (५ प्रती), मंत्रालय, मुंबई-३२
- ३) सर्व मा.मंत्री / मा.राज्यमंत्री यांचे खाजगी सचिव, मंत्रालय, मुंबई-४०००३२
- ४) मा.विरोधी पक्षनेता, विधानसभा/विधान परिषद, विधानमंडळ, मंत्रालय, मुंबई-४०००३२
- ५) सर्व मा. संसद सदस्य/विधानसभा सदस्य/विधान परिषद
- ६) सचिव, राज्य निवडणूक आयोग (पत्राने), १३वा मजला, नवीन प्रशासकीय इमारत, मुंबई ४०० ०३२
- ७) मा.मुख्य सचिव यांचे स्वीय सहायक, मंत्रालय, मुंबई-४०००३२
- ८) मा.महाअधिवक्ता, महाराष्ट्र राज्य, मा.मुंबई उच्च न्यायालय
- ९) प्रधान महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता)-१, महाराष्ट्र, मुंबई
- १०) प्रधान महालेखापाल (लेखा व अनुज्ञेयता)-२, महाराष्ट्र, नागपूर
- ११) प्रधान महालेखापाल (लेखापरीक्षा)-१, महाराष्ट्र, मुंबई
- १२) प्रधान महालेखापाल (लेखापरीक्षा)-२, महाराष्ट्र, नागपूर
- १३) सर्व अपर मुख्य सचिव/प्रधान सचिव/सचिव, मंत्रालय, मुंबई-४०००३२
- १४) महाप्रबंधक, मा.मुंबई उच्च न्यायालय, मुंबई
- १५) प्रबंधक, मा.मुंबई उच्च न्यायालय, (मूळ शाखा), मुंबई
- १६) प्रबंधक, लोकायुक्त व उप लोकायुक्त यांचे कार्यालय, १ला मजला, नवीन प्रशासकीय इमारत, मुंबई ४०० ०३२
- १७) सचिव, महाराष्ट्र लोकसेवा आयोग, मुंबई (पत्राने), बँक ऑफ इंडीया इमारत, मुंबई २३
- १८) प्रधान सचिव, विधानमंडळ सचिवालय, विधान भवन, मुंबई
- १९) मा.मुख्य माहिती आयुक्त, राज्य माहिती आयोग, नवीन प्रशासकीय इमारत, मुंबई
- २०) सर्व विभागीय आयुक्त
- २१) सर्व जिल्हाधिकारी
- २२) सर्व जिल्हा परिषदांचे मुख्य कार्यकारी अधिकारी
- २३) सर्व महानगरपालिका आयुक्त,
- २४) सर्व पोलीस आयुक्त / सर्व पोलीस अधीक्षक,

- २५) सर्व मंत्रालयीन विभागांच्या अधिपत्याखालील सर्व विभाग प्रमुख/ प्रादेशिक प्रमुख
- २६) अधिदान व लेखा अधिकारी, मुंबई
- २७) निवासी लेखापरीक्षा अधिकारी, मुंबई
- २८) कक्ष अधिकारी, कार्यासन अर्थ-१/व्यय-४/विसु.१, वित्त विभाग, मंत्रालय, मुंबई-३२
- २९) महासंचालक, माहिती व जनसंपर्क महासंचालनालय, मुंबई -३२,
- ३०) सामान्य प्रशासन विभागातील सर्व कार्यासने, मंत्रालय, मुंबई-३२
- ३१) निवड नस्ती (कार्यासन १८ अ), सा.प्र.वि., मंत्रालय, मुंबई ४०० ०३२